

REMISSVAR

2024-10-11

Dnr: BO 2024-0198

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se
s.hc.delning@regeringskansliet.se

Remiss av departementspromemoria Ett fritidskort för barn och unga – en aktiv och meningsfull fritid i gemenskap med andra (Ds 2024:16)

(dnr S2024/01352)

Inledning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Allmänt

Barnombudsmannen välkomnar åtgärder som syftar till att gynna barns fritid och hälsa. Statligt stöd för barns fritidsaktiviteter kan främja folkhälsan hos barn och stärka barns rättigheter i enlighet med artikel 2, 24 och 31 i barnkonventionen.

Barnombudsmannen anser att det i promemorian i högre utsträckning och genomgående borde ha analyserats hur olika grupper av barn kan påverkas av bedömningarna och förslagen. Vidare borde kopplingar till relevanta rättigheter i barnkonventionen ha gjorts. Regeringen har i propositionen inför inkorporering av barnkonventionen tydliggjort att lagstiftaren ska beakta och synliggöra konventionen genom att i förarbeten göra en tydlig koppling till rättigheterna i konventionen.¹

Visserligen förs det i vissa delar resonemang kring hur barn kan beröras av bedömningar och förslag och det finns en samlad analys av konsekvenser för barn och unga (12.3). Vidare resoneras kring barnets rättigheter i avsnitt 3.2. I andra relevanta avsnitt saknas dock sådana resonemang helt. Barnombudsmannen konstaterar dessutom att det inte framgår att barns åsikter och erfarenheter inhämtats och beaktats, trots att bedömningarna och förslagen i hög grad rör barn.

Detta är inte i linje med de krav som ställs i barnkonventionens artikel 3 och 12. De förslag och bedömningar som läggs fram hade blivit bättre om analyser av konsekvenser för barn och deras rättigheter hade genomförts. Barnombudsmannen utvecklar denna kritik nedan och menar att synpunkterna behöver tas om hand i den fortsatta beredningen.

¹ Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter
Prop. 2017/18:186

3.1 Det ska införas ett statligt stöd för barns fritidsaktiviteter

Barnombudsmannen ser ett värde i att ekonomiskt stötta barn och ungdomars fritid och tillstyrker därför i huvudsak förslaget om att införa ett statligt stöd för barns fritidsaktiviteter. Förslaget är i linje med hur FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) tolkar artikel 31 om barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation. Enligt kommittén måste konventionsstaterna säkerställa att det finns nödvändiga och lämpliga förutsättningar för att främja och underlätta förverkligandet av rättigheterna enligt artikel 31. Detta inkluderar att skapa nödvändiga lagstiftningsramar, policyer och budgetar för att säkerställa tillgång till rekreation, kulturella och konstnärliga aktiviteter.²

Barnombudsmannen saknar en analys av vilka andra hinder än ekonomiska som kan stå i vägen för barns deltagande i fritidsaktiviteter och en diskussion kring lösningar på dessa hinder. Exempel på grupper av barn som kan uppleva andra hinder är t.ex. flickor i hederskontext, barn med funktionsnedsättningar och barn som är anhöriga (det vill säga barn som stöttar eller lever i familjer där någon närstående är sjuk, har missbruksproblem, har en funktionsnedsättning eller oväntat avlider).

3.2 Fritidskortet ska lämnas för barn som är 8–16 års ålder

Barnombudsmannen avstyrker förslaget att fritidskort ska kunna beviljas en av barnets vårdnadshavare som är bosatt i Sverige och som har barnet bosatt hos sig, från och med det år då barnet fyller 8 år till och med det år då barnet fyller 16 år.

Barnombudsmannen ifrågasätter de föreslagna åldersgränserna utifrån artikel 2 i barnkonventionen. Varken de angivna skälen till förslaget eller promemorians samlade konsekvensanalys (12.3) ger en tillräcklig grund för att utesluta barn under 8 år respektive de som är 17 år från att få fritidskortet.

Barnombudsmannen menar att de angivna skälen gäller alla barn, i alla fall barn i skolåldern. Barnombudsmannen undrar också varför fritidskortet ska kopplas till just ålder och inte exempelvis till skolstart då fritidsaktiviteter ofta påbörjas inför höstterminen. Den föreslagna utformningen leder till att barn i samma klass inte skulle ha samma möjligheter att påbörja en aktivitet samtidigt, vilket utifrån barns perspektiv skulle kunna vara problematiskt.

Barnombudsmannen menar att en lämplig gränssättning lättare hade kunnat föreslås om man i enlighet med kraven i artikel 3 och 12 inkluderat barn och unga i att ta fram förslaget.

Barnombudsmannen menar vidare att i väntan på att utredningen om kvalificering till välfärden (Dir. 2023:149) kommer med förslag på hur nyanlända och icke-medborgare ska kvalificera sig till de bosättningsbaserade förmånerna behöver en tillfällig lösning finnas på plats som möjliggör att även dessa barn får tillgång till fritidskortet. Enligt artikel 2 om alla barns lika värde och rättigheter får ingen diskrimineras. Barnkonventionen gäller för alla barn som befinner sig i ett land som har ratificerat den.

3.3 Familjehemsplacerade barns rätt att ta del av fritidskort eller motsvarande insats bör utredas vidare

Barnombudsmannen håller med om bedömningen att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att utreda hur fritidskortet eller motsvarande insats kan komma barn och unga som placerats i familjehem och som inte är folkbokförda hos en

² Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 17 (2013) om Barnets rätt till vila, fritid, lek och rekreation samt till det och konstnärliga livet (art. 31) CRC/C/GC/17, punkt 15b.

vårdnadshavare till del. Barnombudsmannen håller vidare med om att Socialstyrelsen inom ramen för uppdraget även bör fördela medel till kommunerna för att säkerställa att familjehemsplacerade barns förutsättningar för att delta i fritidsaktiviteter främjas fram till dess fritidskort eller motsvarande insats finns tillgänglig för dessa barn.

Däremot är det för Barnombudsmannen oklart varför bedömningen inte innefattar också barn som är placerade på HVB (hem för vård och boende) eller Statens institutionsstyrelses boenden. Att få tillgång till fritidskort eller motsvarande insats skulle kunna spela en avgörande roll för att främja även dessa barns hälsa, precis som alla andra barns. Skälet till avgränsningen, att majoriteten av barn som placeras utanför det egna hemmet befinner sig i familjehem, är inte tillräckligt. Artikel 2 i barnkonventionen föreskriver att alla barn, oavsett deras situation, ska få sina rättigheter tillgodosedda utan diskriminering.

3.4 Fritidskortet kan användas för betalning av vissa avgifter för ledarledda fritidsaktiviteter som tillhandahålls av en godkänd utförare

Vad gäller att fritidsaktiviteterna ska tillhandahållas av en godkänd utförare så betonar Barnombudsmannen att det är viktigt att aktiviteter som erbjuds inom ramen för fritidskortet är inkluderande och tillgängliga för alla barn oavsett bakgrund (t.ex. barn med funktionsnedsättningar eller flickor i hederskontext). Det förutsätter både att utförare bedriver ett aktivt arbete med fokus på detta och att det finns ett brett utbud av aktiviteter. Det är angeläget att Försäkringskassan beaktar dessa omständigheter vid godkännande av aktörer som ansöker om att kunna bli utförare.

3.5 Fritidskortet ska lämnas med olika belopp – allmänt och särskilt fritidskort

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget om att fritidskort ska lämnas med olika belopp, dels med ett grundbelopp (allmänt fritidskort), dels med ett högre belopp (särskilt fritidskort). Förslaget är i linje med artikel 2 i barnkonventionen. Staten har ett ansvar att säkerställa att barn får tillgång till sina rättigheter oavsett deras situation att alla barn bör få åtnjuta dessa rättigheter var de än bor, vilken kulturell bakgrund de än har och oavsett föräldrasituation.³

Barnombudsmannen vill dock betona vikten av att följa upp att de föreslagna beloppen (500 respektive 2 000 kr) i slutändan gynnar barn i deras deltagande i fritidsaktiviteter. Det är viktigt dels för att se till att summorna är tillräckliga för att främja deltagandet, dels för att analysera om stödet behöver kompletteras med andra åtgärder. Relevanta frågor i sammanhanget är om stödet når de barn och unga som har störst behov av det och om stödet bidrar till att långsiktigt förbättra dessa barns hälsa och välmående.

Barnombudsmannen avstyrker förslaget att särskilt fritidskort ska lämnas till vårdnadshavare som under det närmast föregående kalenderåret har fått preliminärt bostadsbidrag enligt socialförsäkringsbalken i sin nuvarande utformning.

Barnombudsmannen menar att regeringen i den fortsatta beredningen först behöver ta om hand den risk som lyfts i betänkandet, att vissa barn och unga som skulle kunna ha rätt till ett särskilt fritidskort inte kommer att få det. Exempelvis finns det hushåll som är berättigade bostadsbidrag men som väljer att inte ansöka

³ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 17 (2013) om Barnets rätt till vila, fritid, lek och rekreation samt till det och konstnärliga livet (art. 31) CRC/C/GC/17, punkt 5.

pga. att de kan bli återbetalningsskyldiga. Barnombudsmannen saknar en analys och en bedömning av vilka barn det handlar om samt hur dessa barns rättigheter enligt artikel 2 och 31 kan säkerställas. Relevanta frågor i sammanhanget är om det behövs alternativa vägar för att dessa barn ska kunna ta del av fritidskortet och hur dessa vägar skulle se ut.

Barnombudsmannen saknar dessutom en analys av om det finns andra grupper av barn som skulle kunna gynnas av att få det särskilda fritidskortet. En sådan möjlig grupp skulle t.ex. kunna vara barn med funktionsnedsättningar som utredningen själv lyfter som en grupp i behov av särskilda satsningar.

3.6 Fritidskortet ska inte påverka rätten till försörjningsstöd, 3.8 Fritidskortet är skattefritt och 3.9 Fritidskortet bör inte påverka förbehållsbeloppet vid utmätning och vara utmätningsfritt för vårdnadshavaren

Barnombudsmannen tillstyrker förslagen.

3.10 Folkhälsomyndigheten ansvarar för kommunikation och uppföljning och utvärdering av fritidskortet

Barnombudsmannen vill utifrån artikel 12 i barnkonventionen understryka vikten av att inkludera ett barnrättsligt perspektiv och olika barns erfarenheter i uppföljningen.

4 Prövning av frågor om fritidskort, 5 Det ska finnas ett utförarregister för fritidskortet, 6 Åtgärder för att motverka felaktiga utbetalningar inom ramen för systemet med fritidskort och 7 Offentlighets- och sekretessfrågor

Det är viktigt att statens resurser i största möjliga mån kommer till barns direkta nytta i stället för att gå till administration. Utifrån kapitlen 4, 5, 6 och 7 i promemorian får Barnombudsmannen en bild av att det föreslagna stödet i sin nuvarande utformning innebär en omfattande administration och en ansökningsprocess som ställer stora krav på vårdnadshavare. Utifrån detta undrar Barnombudsmannen om det är möjligt att minska på administrationen och därmed även minska de administrativa utgifterna för att istället lägga mer resurser på de som ska ta del av stödet. Vidare undrar Barnombudsmannen om det finns några hinder i ansökningsprocessen som gör att vissa barn inte får tillgång till fritidskortet och hur ansökningsprocessen skulle kunna förenklas.

Barnombudsmannen ser att fritidskortet i föreslagna utformning, utan annat stöd eller särskilda satsningar, riskerar att inte göra skillnad för de grupper av barn som behöver tillgång till fritidsaktiviteter.

Barnombudsmannen menar att en analys innefattande bedömningar av barnets bästa, konsekvenser för olika grupper av barn och deras rättigheter samt intresseavvägningar skulle leda till ett förbättrat upplägg för det föreslagna statliga stödet. En sådan analys bör ta hänsyn till frågor som dessa och dessutom inkludera barns röster.

Barnombudsmannen Juno Blom har fattat beslutet. Föredragande i ärendet har varit utredaren Janna Kokko och handläggaren Roshna Elaltunbay. I den slutliga handläggningen av ärendet har även biträdande avdelningschefen Tove Björnheden och avdelningschefen Erik Henriksson deltagit.

Juno Blom

Barnombudsman